

Олексій Никанорович Соколовський (1884–1959)¹

В.І. Вернадський — О.Н. Соколовському

№ 717

16 березня 1944 р., [Москва]*

16.ІІІ. 1944 г.

Дорогой Александр** Никанорович,

Не только положение Украинской Академии, но и Всесоюзной, сейчас сильно пострадало за годы войны.

Но я думаю, что в конце концов жизнь возьмет свое. К сожалению, Б.Л. Личков, которого я считаю среди наших современных геологов одним из самых крупных, и с большой эрудицией и интересными мыслями и исканиями, едва ли сможет жить в Киеве, т. к. он, кажется, дольше Вашего прошел тяжелое время².

Он хорошо знает украинский язык, я думаю, что не забыл. Он писал и говорил по-украински.

К сожалению, я мало могу выходить, я хотел бы поговорить об нем с Богомольцем³, постараюсь при первой возможности это сделать.

Последние недели я все еще не выхожу. Сейчас в Харькове мой ученик, один из самых старых, С.П. Попов⁴ едва ли знающий по-украински, читает минералогию в Харьковском унив[ерситете]. Он немцами переведен (частью пешком) из Воронежа. Он из старой донской казачьей семьи. Он сейчас работает над минералогией Украины, пишет книгу***.

Я написал Богомольцу, что было бы желательно издать его минералогию на русском и украинском языке.

Я в первый раз слышал о Кульжинском⁵ и сталкивался с семьей Кульжинских, которые резко боролись с украинским движением в 60-х и 90-х годах, были идейно близки к Шульгину и компании⁶.

Я считаю В.И. Лучицкого, знающего хорошо по-украински, за лучшего знатока геологии и петрографии Украины⁷.

Я предлагал его в академики УССР. Но там выборы были страшно неудачными на Геолого-географическом отделении, в отличие от других отделений Академии.

Перед самыми выборами, вопреки уставу Академии, Президиум постановил, не имея мнения общего собрания, что каждый академик имеет право выбирать только по одному отделению. Протест пост-фактум, конечно, не имел никакого значения.

Всего лучшего.

АРАН, ф. 518, оп. 3, спр. 1538, арк. 12–13. Машинописна копія.

* Місце написання листа встановлено за змістом.

** Так в оригіналі. Правильно: Алексей.

*** Примітка В.І. Вернадського: Раньше вышла его «Минералогия Крыма».

О.Н. Соколовський — В.І. Вернадському

№ 718

10 травня 1937 р., Харків

Глубокоуважаемый Владимир Иванович!*

Сердечно благодарю за внимание и присылку ценной статьи о титане.

В наших агропочвенных делах все больше и больше приходится обращаться к «истокам» сущего в почве и биосфере. Для меня ясно, что без достаточно четкого представления о педохимическом характере почвенного покрова СССР, без выявления на территории страны соответствующих геохимических также и почвеннохимических районов вся химизация останется гаданием на кофейной гуще...

С другой стороны, все больше убеждаюсь в существовании связей между очагами древнего соленакопления и засоления почв — образованием целых провинций, богатых представителями этого ряда. Приходится глубже увязываться с глубинами, со структурами земной коры.

Надеюсь, что не злоупотребляя Вашим весьма дорогим для меня вниманием, я смогу поделиться некоторыми новыми положениями, касающимися этой области.

С искренним уважением и пожеланиями

А. Соколовский

10.V. [19]37

АРАН, ф. 518, оп. 3, спр. 1538, арк. 1–1зв.

Коментарі

¹ *Соколовський Олексій Никанорович (1984–1959)*, ґрунтознавець, організатор сільсько-господарської науки та освіти в Україні, академік АН УРСР (1929) по напрямку «сільсько-господарські науки», дійсний член ВАСГНІЛ (1935), президент Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (тепер Національна академія аграрних наук України) (1931–1938). Закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Київського університету (1908), сільськогосподарське відділення Московського сільськогосподарського інституту (1910) за фахом «ґрунтознавець-хімік». Був залишений на кафедрі ґрунтознавства для підготовки до професорського звання, викладач кафедри (1911–1924). Протягом 1915–1916 рр. начальник 15-го передового загону Земського союзу при 60-й піхотній дивізії. У 1919 р. захищає при МСГІ свою магістерську дисертацію «Из области явлений, связанных с коллоидальной частью почвы». Як секретар оргкомітету бере участь у створенні Наукового інституту добрих ВРНГ РСФСР (тепер «НИУИФ им. Я.М. Самойлова»). У 1920 р. обирається професором Сибірського сільськогосподарського інституту. З 1922 р. — спочатку професор, а потім завідувач кафедри Московського межового інституту. Професор (з 1924 р.) та завідувач кафедри Харківського сільськогосподарського інституту. Ініціює створення і очолює науково-дослідну кафедру ґрунтознавства

* На бланку: Профессор Алексей Никанорович Соколовский, действительный член Всес[оюзной] Академии с[ельско]-х[озияйственных] наук им. В.И. Ленина, Академии наук УССР. Харьков.

по лінії НКО УСРР та аспірантуру при ній. У 1931 р. на її основі був створений ВНДІ сільськогосподарського ґрунтознавства, що з 1932 р. переїхав до Києва і почав працювати як ВНДІ соціалістичного землеробства. З 1922 р. член Секції ґрунтознавства, а з січня 1926 р. по жовтень 1927 р. голова Сільськогосподарського наукового комітету України. У 1930 р. О.Н. Соколовський виступив одним з громадських звинувачувачів на суді у справі «Спілки визволення України». У 1931 р. створює при кафедрі ґрунтознавства ХСГП лабораторію хімії ґрунтів АН УСРР (з 1945 р. лабораторія ґрунтознавства АН УРСР), на основі якої у 1946 р. був створений теперішній ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії НААН», який з 1959 р. носить ім'я О.Н. Соколовського. З 21 травня 1931 р. по січень 1935 р. президент Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук.

Протягом 28.04.1938–3.01.1940 р. був ув'язнений за звинуваченням в участі в антирадянській повстансько-терористичній шпигунській організації українських есдеків з метою підготовки збройного повстання у районах Харківської та Полтавської областей проти радянської влади.

Один із засновників сучасного агрономічного ґрунтознавства і сприяв його розвитку в Україні. Основним напрямом наукової діяльності було вивчення фізико-хімічних властивостей ґрунтів, складу обмінних катіонів і впливу їх на механічні та водні властивості ґрунту. Всебічно дослідив роль кальцію у збагаченні ґрунтів на гумус і фіксації в ньому колоїдів, в окультуренні підзолистих і солонцюватих ґрунтів. Зробив цінний внесок у розвиток теорії про ґрунтовий колоїдний комплекс, створив новий напрям у вивченні колоїдів ґрунту, визначив роль їх у формуванні структури, обґрунтував роль структури ґрунту у формуванні ґрунтової родючості, розробив схему генетичної класифікації ґрунтів. Багато зробив для створення нового типу ґрунтових карт, був відповідальним редактором карти ґрунтів УРСР М 1:1000000, виданої у 1935 р., стояв біля витоків організації суцільних великомасштабних ґрунтових обстежень, проведених в Україні у 1956–1960 рр. Він є засновником нової галузі науки — колоїдної технології ґрунтів, запропонував метод осолонцювання для боротьби з фільтрацією води із зрошувальних каналів, ставків тощо. О.Н. Соколовський — автор понад 140 наукових праць, написав підручник з ґрунтознавства, який вийшов у світ п'ятьма виданнями. Створив наукову школу українських ґрунтознавців. Член Міжнародної асоціації ґрунтознавців, віцепрезидент Міжнародної комісії з фізики ґрунтів, був одним із засновників радянського товариства ґрунтознавців.

² 28 квітня 1938 р. О.Н. Соколовський був заарештований за звинуваченням у тому, що був активним учасником антирадянської організації «українських есдеків», входив до підпільного обкому УСД і проводив антирадянську та шкідницьку діяльність щодо відбудови українського національного центру, був пов'язаний з націоналістами і «ворогами народу» — Шумським, Скрипником, Озерським, а також контактував у своїй праці з відомими українськими есерами. 25 лютого 1939 р. О.Н. Соколовський пише заяву на ім'я Сталіна, в якій зазначає, що він під тиском підписав заздалегідь підготовлені слідчими протоколи зізнань, але не має ніяких стосунків з ворогами радянської держави. 22 квітня 1939 р. відбувся суд над О.Н. Соколовським, М.Д. Токаревським, О.К. Тесленком, М.Д. Rogozinim, С.Я. Косенком і Т.К. Поповим. Їм також було інкриміновано бажання повалення радянської влади шляхом збройного повстання і створення «самостійної української фашистської держави». Серед інших звинувачень О.Н. Соколовському також висувалось знищення дослідних сільськогосподарських станцій і пропагування «шкідливої» теорії мілкої оранки ґрунту. Незважаючи на непідтвердженість усіх пунктів звинувачення, військовий трибунал вирішив призначити О.Н. Соколовському, М.Д. Токаревському, С.Е. Косенку вищу міру покарання — розстріл з конфіскацією особистого майна.

Однак після касаційної скарги Військова Колегія Верховного Суду СРСР відмінила вирок стосовно всіх засуджених і направила скаргу на «додаткове дослідження», починаючи зі стадії попереднього слідства. З січня 1940 р. академік О.Н. Соколовський був звільнений за відсутністю складу злочину та 27 лютого 1940 р. поновлений у всіх правах і наукових званнях. Арешт академіка АН УСРР та ВАСГНІЛ, найближчого друга і соратника академіка М.І. Вавілова О.Н. Соколовського не був випадковим: у 1930 р. О.Н. Соколовський разом із М.Т. Рильським виступили громадськими звинувачувачами на суді по справі «Спілки визволення України». Після суду над фігурантами СВУ, а це переважно були представники української інтелігенції, серед них і академік АН УСРР С.О. Єфремов (1876–1939), було заарештовано, за різними даними, спочатку 70, потім ще 300 і, в кінці кінців, 30 000 осіб. Крім того, за час роботи в Україні, після повернення з Москви у 1924 р., О.Н. Соколовському вдалося «нажити» собі ряд принципових наукових опонентів, які не сприймали його дещо авторитарний стиль керівництва і тим паче — дискусії. На першому місці у цьому «списку» — професор Г.Г. Махов (1886–1952). Саме з ним на сторінках провідних періодичних видань УРСР у них точилась дискусія щодо теорії мілкої оранки взагалі та солонців і солончаків зокрема.

Література: Академік Соколовський Олексій Никанорович: життєвий шлях та наукова діяльність / В.А. Вергунов, Н.М. Новосад, В.А. Зозуля, К.Б. Новосад; за ред. С.А. Балюка. — Х.: КП «Друкарня № 13», 2006. — 164 с.; Професор Махов (Махів) Григорій Григорович (1886–1952) : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1914–1994 роки / УААН, Ін-т гідротехніки і меліорації, Уклад. та наук. ред. В. А. Вергунов. — К., 2005. — 119 с.

³ Богомолець Олександр Олександрович (1881–1946), медик-патофізіолог, академік ВУАН (1929), академік АН СРСР (1932), академік Академії медичних наук (1944), президент ВУАН (з 1936 р. — АН УРСР) (1930–1944). Детальніше про О.О. Богомольця див. біографічну довідку в коментарях до його листування з В.І. Вернадським в першій книзі цього тому.

⁴ Попов Сергій Платонович (1872–1964), відомий мінералог і геохімік, видатний дослідник мінеральних ресурсів Криму. Народився в Ялті. Після закінчення в 1891 р. із золотою медаллю Феодосійської гімназії і в 1897 р. — Московського університету за рекомендацією свого вчителя академіка В. І. Вернадського присвячує своє творче життя науці. З 1907 р. викладає у Новоолександрійському інституті сільського господарства і лісівництва, у 1915–1918 рр. професор мінералогії Харківського університету. Починаючи із студентських років займається мінералогічним дослідженням Криму, в першу чергу, встановлює походження мінералів, вивчає грязьові сопки і мінеральні води, а також склад гірських порід півострову. Так, на Керченському півострові йому вдалося встановити наявність в рудних фосфатах нових мінералів, які є продуктами окислення віваніту «синя земля». Вченому належить роль першодослідника групи цеолітів різних родовищ Криму. Він описав рідкісні для природи стосовно регіону пластинчасті кристали бетасірки. З 1918 р. він професор Таврійського університету в ньому він працює до 1935 р. і читає курси мінералогії і геохімії. В різні роки очолює кафедру геології, працює деканом природничого факультету, у 1925–1935 рр. проректором, директором і науковим керівником Кримського НДІ, створеного у 1925 р. для всебічного вивчення природи і продуктивних сил півострову. Всі свої результати кримського періоду наукової діяльності вчений систематизує у 352-х сторінковій монографії «Мінералогія Крима», що вийшла у Московському видавництві АН СРСР у 1938 р. Протягом 1931–1964 рр. працює в наукових і навчальних закладах: Донецькому гірничому інституті (1935–936), Московському університеті, Харківському інституті сільського господарства і лісівництва, викладає мінералогію у 1938–1943 рр. у Воронежському інституті, з 1943 р. у Харківському університеті і одночасно завідує кафедрою в Інституті будівельних матеріалів.

З В.І. Вернадським підтримував стосунки близько п'ятдесяти років. Вони разом брали участь в експедиціях 1898–1899 рр. по дослідженню Криму та Кавказу. Мають спільні публікації. В.І. Вернадський завжди давав йому високу оцінку як людині і фахівцю та двічі — у 1938 та 1941 рр. — безуспішно рекомендував до обрання членом АН СРСР Про їхні взаємини неодноразово згадується і в щоденниках В.І. Вернадського. Ось, наприклад, запис за 23.01.1920 р.: «вчера заходил к С.П. Попову, который потом пришел ко мне. Он в очень тяжелом настроении. Хочет уезжать за границу. Говорит, что неготову жить при большевиках...». Ті ж самі бажання були і в самого В.І. Вернадського, що додав до згаданого запису: «для меня непреодолимым признанием революции являлась ее борьба с наукой после окончательной ее победы...». Під час німецької окупації у Воронежі С.П. Попову довелося у 1943 р. пішки добиратись до звільненого Харкова. В цей час він готує до видання свою найфундаментальнішу працю «Мінералогія України». Отримавши від учня інформацію про його надзвичайні проблеми, які безперечно могли мати неоднозначне продовження через компетентні органи, В.І. Вернадський звертається з проханням до віце-президента АН УРСР Б.І. Чернишова, щоб Академія, в першу чергу, матеріально підтримала важку працю над монографією автора. Те ж саме звернення було зроблено й на ім'я президента АН УРСР О.О. Богомольця. В ньому Вернадський рекомендує видати монографію С.П. Попова «Мінералогія України» російською та українською мовами. Крім того, Вернадський попросив про реальну підтримку Попова ще одного свого учня — академіка АН СРСР О.Є. Ферсмана. Мало того, особисто надіслав йому власних 2 000 рублів, а також допоміг отримати теплі речі. До сьогодні залишається неопублікованим ряд підручників з мінералогії і геохімії, підготовлених С.П. Поповим для університетського навчання.

⁵ Кульжинський Сергій Пантелеймонович (1880–1947), учений-агроном, доктор сільськогосподарських наук. Закінчив Київський політехнічний інститут (сільськогосподарське відділення) (1907), працював викладачем у Ніжинському сільськогосподарському технічному училищі та Ніжинській жіночій гімназії. У 1908–1909 рр. був помічником губернського агронома Чернігівського губернського земства, а в 1910 р. агрономом Уманського повітового земства Київської губернії. В 1910–1911 рр. очолив Роменське сільськогосподарське дослідне поле у Полтавській губернії. У цей же період С.П. Кульжинський брав активну участь в організації Носівської сільськогосподарської дослідної станції, а в червні 1911 р. став її першим директором і цю посаду займав 20 років. Упродовж 1911–1915 рр. за сумісництвом працював директором мережі сільськогосподарських дослідних установ Чернігівського губернського земства, а також завідував мережею чернігівських дослідів, пов'язаних із добривами. З 1923 по 1930 р. член Всеукраїнського бюро сільськогосподарської дослідницької справи і член Ради Всеукраїнського товариства «Насінневод», з 1926 по 1930 р. член Носівського райвиконкому і Ніжинського окрвиконкому. Він брав активну участь в організації сільськогосподарських гуртків серед молоді села. У 1922 р. Наркомзем УРСР відрядив С.П. Кульжинського за кордон (Чехословаччина, Німеччина і Польща) для ознайомлення з постановкою сільськогосподарської дослідницької справи, насінництвом та сільським господарством. У 1928 р. ним був розроблений та опублікований метод форсованого розмноження селекційних сортів картоплі вічками.

Наукова спадщина вченого становить близько 100 фундаментальних (у т. ч. випуски «Трудів» Носівської сільськогосподарської дослідної станції) та понад 200 науково-популярних статей, що охоплюють різні галузі сільського господарства, зокрема: землеробство, агрохімію, основи сільськогосподарської науково-дослідної роботи, рослинництво та ін. Серед визначних праць вченого слід відмітити: «Проект программы опытного поля», «Кукуруза в поле по данным опытов за 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Кормовая морковь по данным опытов 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Клевер и искусственные

удобрения по данным опытов за 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Как можно без навоза получить высокие урожаи яровых», «Некоторые отличительные черты полеводства северной окраины черноземов Черниговщины», «Люцерна на Черниговщине», «Как быстро размножить новые сорта картофеля», «Кормові рослини на Україні», «Яра вика», «Конюшина», «Бобовые культуры», «Зернобобовые культуры» та ін. Він став ініціатором заснування чотирьох науково-дослідних станцій при Кишинівському сільськогосподарському інституті (1944–1947). Крім наукової діяльності на Херсонській сільськогосподарській дослідній станції (1904–1907), Роменському дослідному полі (1910–1911), Носівській сільськогосподарській дослідній станції (1911–1930), Долгопрудному дослідному полі (1930–1933), у Всесоюзному інституті добрив, агротехніки і агрогрунтознавства (1933–1941; 1943–1944), на Кузнецькій дослідній станції (1941–1942), у Сибірському науково-дослідному інституті зернового господарства (1942–1943). С.П. Кульжинський викладав у Ніжинському сільськогосподарському технічному училищі, Мічуринському та Кишинівському сільськогосподарських інститутах. Його учнями були академік Ф.П. Саваренська, член-кореспондент П.О. Дмитренко, доктори сільськогосподарських наук і професори А.П. Редькін, Ф.П. Германов, С.І. Лебедев, І.І. Костров та багато кандидатів сільськогосподарських наук. У 1922 р. С.П. Кульжинський був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. Помер у Кишиневі Молдавської РСР.

⁶ Шульгін Василь Віталійович (1878–1976), російський політичний і громадський діяч, публіцист. Народився в сім'ї історика В.Я. Шульгіна (1822–1878). Батько помер, коли хлопцеві не було й року. Виховував його вітчим, відомий вчений-економіст професор Д.І. Піхно, а хрещеним батьком був не менш відомий професор Київського університету, а згодом міністр фінансів царської Росії М.Х. Бунге. Закінчив юридичний факультет Київського університету (1900), далі навчався на механічному відділенні КПІ. Негативні погляди стосовно революційних ідей сформувались в роки студентства, як, до речі, і антисемітизм. Знав декілька мов, грав на трьох музичних інструментах. Пройшов річну строкову службу в армії і у 1902 р. був звільнений в запас у званні прапорщика. Після цього займався сільським господарством на Волині. У 1905 р. добровольцем іде на російсько-японську війну, однак не встиг добратись до фронту і дослужував у Києві, де 17 жовтня 1905 р. взяв участь у стримуванні єврейських погромів. Вітчим прийняв його до газети «Киевлянин» журналістом. З вересня 1913 р. Шульгін її головний редактор. В цей же час вступає до Союзу російського народу, а потім в Російський народний союз імені Михайла Архангела. Обирається депутатом Другої, Третьої і Четвертої Державних Дум Росії, підтримував уряд П.А. Століпіна як у реформах, так і в придушенні революційного руху. З початком Першої світової війни йде добровольцем на фронт. Навесні 1915 р. отримав тяжке поранення і перейшов на роботу в тилу. Був членом Особливої наради по обороні. Із захопленням зустрів Лютневу революцію 1917 р. 27 лютого 1917 р. увійшов до Тимчасового комітету Державної Думи. 2 березня 1917 р. від його імені разом із О.І. Гучковим прийняв маніфест про відречення від трону Миколи II. Розчарувавшись у Тимчасовому уряді, 6 липня 1917 р. повертається до Києва, де формує позапартійний блок руських виборців для обрання у міську думу. Блок йшов на вибори під гаслом збереження тісних зв'язків між Малою та Великою Росією і отримав з 14 % третє місце. Він також організовує акцію протесту «проти насильницької українізації Півдня Росії», до якої приєдналось 15 тис. киян, окремі вузи, установи, військові частини. 30 вересня 1917 р. його заарештовують як «корніловця», а 2 жовтня 1917 р. звільняють. 14 вересня 1917 р., виступаючи на Нараді громадських діячів і Державній нараді у Москві, різко виступив проти автономії України. У листопаді 1917 р. прибув до Новочеркаська, до армії генерала М.В. Алексеєва. Не отримавши від нього можливості випустити газету «Киевлянин», повертається до Києва, де пробує пройти до складу Центральної Ради, але

програє на виборах. Захоплення влади в Україні Центральною Радою назвав «українською окупацією». З проросійськими лозунгами проходить до Українських Установчих зборів. Після захоплення влади в Києві в січні 1918 р. радянським загоном М.А. Муравйова був заарештований, але перед відступом більшовиків звільнений. Коли у лютому 1918 р. до Києва увійшли німецькі війська, на знак протесту проти окупації закриває свою газету «Киевлянин». Тоді ж, з метою пропаганди ідеї нерозривного зв'язку Великої і Малої Росії і боротьби з ідеєю українського сепаратизму, починає видавати щомісячник «Малая Русь». У своїй програмній статті до нього він наголошував: «[українці]... об'явили себе «суверенною державою» і цією пустодзвонною фразою лишили наш народ величезного земельного запасу на сході, який був у його розпорядженні...». З серпня 1918 р. знаходиться в лавах Добровольчої армії. Ініціює створення Особливої наради при Головнокомандувачі. Увійшов до його складу в якості «міністра без портфеля». До січня 1919 р. видає газету «Россия», а потім «Великая Россия», потім очолює Комісію з національних справ при Особливій нараді з серпня 1919 р. в Києві і знову видає газету «Киевлянин». З грудня 1919 р. займається організацією добровільних формувань для захисту Одеси від більшовиків. Після втрати братів, двох синів і залишивши дружину у місті емігрує спочатку до Румунії, потім до Болгарії. Звідти переїздить до Чехословаччини, де живе до осені 1922 р., а потім до Берліна і Парижа. З жовтня 1924 р. облаштовується у Королівстві сербів, хорватів і словенців, а на початку 1930 р. — в Югославії. У 1937 р. остаточно відмовляється від політичної діяльності. Після того, як радянські війська зайняли Югославію, у грудні 1944 р. його заарештовують і через Угорщину вивозять до Москви, де 12 чеврня 1947 р. за «антирадянську діяльність» він отримує 25 років ув'язнення. У 1956 р. його амнітують. Під конвоєм відправляють у м. Гороховець Володимирської області, в Будинок інвалідів. Згодом переводять на тих само умовах до Володимира, де він перебуває під наглядом КДБ. Багато пише та подорожує. Наступного року друкує стотисячним тиражем свою книгу «Письма к русским эмигрантам», в якій стверджує, що все, що роблять радянські комуністи в другій половині ХХ ст. не тільки корисне, а й необхідне для росіян і спасіння людства. За це був присутнім на ХХІІ з'їзді КПРС. Після відставки М.С. Хрущова на засіданні ЦК КПРС було визнане помилковим рішення використовувати Шульгіна у публічному житті країни.

Для Шульгіна «українське питання» було найважливішим серед інших національних проблем. В ньому він вбачав себе продовжувачем справи батька і вітчима, яку ті проводили у 60–80-х роках ХІХ ст. Він вважав наріжним каменем національного самовизначення для народу, що мешкає на півдні Росії, питання самовизначення. Шульгін принципово не використовував слово «Україна», називаючи край «Малоросією», а його населення «малоросами». В разі, коли застосовував слово «українці» і похідні від нього, то обов'язково ставив їх у лапки. Так само Шульгін відносився й до питання української мови, розглядаючи її як «галицький діалект», неприйнятний для населення півдня Росії. «Місцевий діалект» він називав «малоросійським» і вважав його одним із діалектів «великорусского наречия». Шульгін неодноразово висловлювався, що окремої української нації не існує і Малоросія — природна і невід'ємна частина Росії, відокремлення від якої стане кроком назад у культурному плані. Для Шульгіна малороси — одна із гілок російського народу, а українці скоріш є політичною сектою, що мріє розколоти його єдність, а основне бажання в секти — ненависть до основного російського народу. Саме про це бачення українців не тільки самим В.В. Шульгіним, але й, в першу чергу, його батьком — В.Я. Шульгіним, і пише В.І. Вернадський.

⁷ Лучицький Володимир Іванович (1877–1949), петрограф, стратиграф. Приват-доцент Київського університету та професор Вищих жіночих курсів у Києві (1904–1907), професор кафедри мінералогії Варшавського політехнічного інституту (1908–1912), кафедри

геології, а потім кафедри мінералогії і петрографії Київського університету (1912). Один із організаторів Українського геологічного комітету, який очолює протягом 1917–1923 рр. При УАН з 1919 р. очолював секцію підземних багатств і гідрологічну секцію. Протягом 1919–1921 рр. разом з В.І. Вернадським викладає у Таврійському університеті в якості професора кафедри мінералогії. У 1921–1923, 1945–1949 рр. професор Київського університету, професор, а потім завідувач кафедри петрографії Московської гірничої академії (1923–1930), Московського геологорозвідувального інституту (1930–1941). Під час Другої світової війни в евакуації працює за фахом на Уралі. З 1945 р. спочатку завідувач відділу, а протягом 1947–1949 рр. директор Інституту геологічних наук АН УРСР. Академік АН УРСР з 12 лютого 1945 р. за напрямом «петрографія». Докладніше про В.І. Лучицького див. біографічну довідку в коментарях до його листування з В.І. Вернадським в цій книзі.

Про бажання бачити В.І. Лучицького академіком АН УРСР В.І. Вернадський принаймні двічі пише в листах до М.Г. Холодного від 20 вересня та 14 листопада 1944 р. Мета звернень, в першу чергу, як можна більше мати підтримки від членів Академії, якими були М.Г. Холодний та О.Н. Соколовський, при голосуванні у відділенні. Повний текст записки-представлення на В.І. Лучицького до числа членів Академії наук див.: Т. 1, кн. 2. — С. 265.

Комментарии

¹*Соколовский Алексей Никанорович (1884–1959)*, агропочвовед и организатор сельскохозяйственной науки и образования в Украине, академик АН УССР (1929) по направлению «сельскохозяйственные науки», академик ВАСХНИЛ (1935), президент Всеукраинской академии сельскохозяйственных наук (1931–1935) (теперь Национальная академия аграрных наук Украины). Окончил естественное отделение физико-математического факультета Киевского университета (1908), сельскохозяйственное отделение Московского сельскохозяйственного института (1910) по специальности «почвовед-химик». Был оставлен на кафедре почвоведения для подготовки к профессорскому званию, преподаватель кафедры (1911–1924). В течение 1915–1916 гг. начальник 15-го передового отряда Земского союза при 60-й пехотной дивизии. В 1919 г. защищает при МСХИ свою магистерскую диссертацию «Из области явлений, связанных с коллоидальной частью почвы». Как секретарь оргкомитета принимает участие в создании научного института удобрений ВСНХ РСФСР (теперь НИУИФ им. Я.М. Самойлова). В 1920 г. избирается профессором Сибирского сельскохозяйственного института. С 1922 г. сначала профессор, а затем заведующий кафедрой Московского межевого института. Профессор (з 1924 р.) и заведующий кафедрой Харьковского сельскохозяйственного института. Иницирует создание и возглавляет научно-исследовательскую кафедру почвоведения по линии НКО УССР и аспирантуру при ней. Впоследствии, в 1931 г., на ее базе был создан ВНГИ сельскохозяйственного почвоведения, который с 1932 г. переехал в Киев и начал работать как ВНГИ социалистического земледелия. С 1922 г. член Секции почвоведения, а с января 1926 г. по октябрь 1927 г. — председатель Сельскохозяйственного научного комитета Украины. В 1930 г. А.Н. Соколовский выступил одним из общественных обвинителей на суде по делу «Союза освобождения Украины» («СВУ»). В 1931 г. создает при кафедре почвоведения ХСХИ лабораторию химии почв АН УССР (с 1945 г. лаборатория почвоведения АН УССР), на основе которой в 1946 г. был создан нынешний ННЦ «Институт почвоведения и агрохимии НААН», который с 1959 г. носит имя А.Н. Соколовского. С 21 мая 1931 г. по январь 1935 г. президент Всеукраинской академии

сельскохозяйственных наук. В течение 28.04.1938 – 3.01.1940 г. был заключен в тюрьму по обвинению в участии в антисоветской повстанческо-террористической шпионской организации украинских эсдеков с целью подготовки вооруженного восстания в районах Харьковской и Полтавской областей против советской власти.

Он был одним из основателей современного агрономического почвоведения и содействовал развитию его в Украине. Основным направлением научной деятельности было изучение физико-химических свойств почв, состава обменных катионов и влияния их на механические и водные свойства почвы. Всесторонне исследовал роль кальция в обогащении почв на гумус и фиксации в нем коллоидов, в окультуривании подзолистых и солонцеватых почв. Сделал ценный вклад в развитие теории о почвенном коллоидном комплексе, создал новое направление в изучении коллоидов почвы, определил роль их в формировании структуры, обосновал роль структуры почвы в формировании почвенного плодородия, разработал схему генетической классификации почв. Много сделал для создания нового типа почвенных карт, был ответственным редактором карты почв УССР М 1:1000000, выданной в 1935 г., стоял у истоков организации сплошных крупномасштабных почвенных обследований, проведенных в Украине в 1956–1960 гг. Он является основателем новой области науки — коллоидной технологии почв, предложил метод осолонцевания для борьбы с фильтрацией воды из оросительных каналов, прудов и тому подобное. А.Н. Соколовский — автор свыше 140 научных трудов, написал учебник по почвоведению, который вышел в свет пятью изданиями. Создал научную школу украинских почвоведов. Член Международной ассоциации почвоведов, вице-президент Международной комиссии по физике почв, был одним из основателей советского общества почвоведов.

² 28 апреля 1938 г. А.Н. Соколовский был арестован по обвинению в активном участии в антисоветской организации «украинских эсдеков», вхождении в подпольный обком УСД и проведении антисоветской и вредительской деятельности относительно восстановления украинского национального центра, связи с националистами и «врагами народа» — Шумским, Скрипником, Озерским, а также контактах в своей работе с видными украинскими эсерами. 25 февраля 1939 г. А.Н. Соколовский пишет заявление на имя Сталина, в котором отмечает, что под давлением подписал предварительно подготовленные следователями протоколы признаний и не имеет никаких отношений с врагами советского государства. 22 апреля 1939 г. состоялся суд над А.Н. Соколовским, М.Д. Токаревским, О.К. Тесленко, М.Д. Рогозиным, С.Я. Косенко и Т.К. Поповым. Им также было инкриминировано желание свержения советской власти путем вооруженного восстания и создания «самостоятельного украинского фашистского государства». Среди других обвинений А.Н. Соколовскому также выдвигалось уничтожение опытных сельскохозяйственных станций и пропагандирование «вредной» теории мелкой пахоты почвы. Невзирая на неподтвержденность всех пунктов обвинения, военный трибунал решил назначить А.Н. Соколовскому, М.Д. Токаревскому, С.Я. Косенко высшую меру наказания — расстрел с конфискацией личного имущества. Однако, вследствие кассационной жалобы, Военная Коллегия Верховного Суда СССР отменила приговор всех осужденных и направила жалобу на дополнительное расследование, начиная со стадии предварительного следствия. 3 января 1940 г. академик А.Н. Соколовский был освобожден из-за отсутствия состава преступления и 27 февраля 1940 г. восстановлен во всех правах и научных званиях. Очевидно, что арест академика АН УССР и ВАСХНИЛ, ближайшего друга и соратника академика Н.И. Вавилова А.Н. Соколовского не был случайным: в 1930 г. А.Н. Соколовский вместе с М.Ф. Рыльским выступили общественными обвинителями на суде по делу «Союза освобождения Украины». После суда над фигурантами СВУ, преимущественно представителями украинской интеллигенции,

среди которых был и академик АН УССР С.А. Ефремов (1876–1939), было арестовано, по разным данным, сначала 70, потом еще 300 и, в конце концов, 30 000 лиц. Кроме того, за время работы в Украине, по возвращению из Москвы в 1924 г., А.Н. Соколовскому удалось «нажить» себе целый ряд принципиальных научных оппонентов, которые не воспринимали его авторитарный стиль руководства и, тем более, дискуссии. На первом месте в этом «списке» — профессор Г.Г. Махов (1886–1952). Именно с ним на страницах ведущих периодических изданий УССР у них продолжалась дискуссия относительно теории мелкой пахоты вообще и солонцов и солончаков в частности.

Литература: Академік Соколовський Олексій Никанорович: життєвий шлях та наукова діяльність / В.А. Вергунов, Н.М. Новосад, В.А. Зозуля, К.Б. Новосад; под ред. С.А. Балука. — Х.: КП «Друкарня № 13», 2006. — 164 с.; Професор Махов (Махів) Григорій Григорович (1886–1952): біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1914–1994 роки / УААН, Ін-т гідротехніки і меліорації, Уклад. та наук. ред. В.А. Вергунов. — К., 2005. — 119 с.

³ Богомолец Александр Александрович (1881–1946), медик-патологический, академик ВУАН (1929), академик АН СССР (1932), академик Академии медицинских наук (1944), президент ВУАН (с 1936 г. АН УРСР) (1930–1944). Подробнее об А.А. Богомольце см. биографическую справку в комментариях к его переписке с В.И. Вернадским в первой книге этого тома.

⁴ Попов Сергей Платонович (1872–1964), известный ученый-минералог и геохимик, выдающийся исследователь минеральных запасов Крыма. Родился в Ялте. По окончании в 1891 г. с золотой медалью Феодосийской гимназии и в 1897 г. — Московского университета по рекомендации своего учителя академика В. И. Вернадского посвящает свою творческую жизнь науке. С 1907 г. преподает в Новоалександрийском институте сельского хозяйства и лесоводства, в 1915–1918 гг. профессор минералогии Харьковского университета. Начиная со студенческих лет занимается минералогическим исследованием Крыма, в первую очередь, устанавливает происхождение минералов, изучает грязевые сопки и минеральные воды, а также состав горных пород полуострова. Так, на Керченском полуострове ему удалось установить наличие в рудных фосфатах новых минералов, которые являются продуктами окисления вивианита «синяя земля». Ученому принадлежит роль первого исследователя группы цеолита разных месторождений Крыма. Он описал редкие для природы относительно региона пластинчатые кристаллы бетасеры. В 1918–1935 гг. профессор Таврического университета, где читает курсы минералогии и геохимии. В разные годы возглавляет кафедру геологии, работает деканом естественного факультета, в 1925–1935 гг. проректором, директором и научным руководителем Крымского НИИ, созданного в 1925 г. для всестороннего изучения природы и производительных сил полуострова. Все свои результаты крымского периода научной деятельности ученый систематизирует в 352-страничной монографии «Минералогия Крыма», которая вышла в Московском издательстве АН СССР в 1938 г. В течение 1931–1964 гг. работает в научных и учебных заведениях: Донецком горном институте (1935–1936), Московском университете, Харьковском институте сельского хозяйства и лесоводства, преподает минералогии в 1938–1943 гг. в Воронежском институте, с 1943 г. в Харьковском университете и одновременно заведует кафедрой в Институте строительных материалов. С В.И. Вернадским поддерживал отношения около пятидесяти лет. Они вместе принимали участие в экспедициях 1898–1899 гг. по исследованию Крыма и Кавказа. Имеют общие публикации. В.И. Вернадский всегда давал ему высокую оценку как человеку и специалисту и дважды — в 1938 и 1941 гг. — безуспешно рекомендовал к избранию членом АН СССР. Об их взаимоотношениях неоднократно вспоминается и в дневниках В.И. Вернадского. Вот, например, запись за 23 января 1920 г.: «..вчера заходил к С.П. Попову, который потом пришел ко мне. Он в очень тяжелом настроении. Хочет

уезжать за границу. Говорит, что неумоготу жить при большевиках...». Те же желания были и у самого В.И. Вернадского, который прибавил к упомянутой записи: «для меня непреодолимым признанием революции являлась ее борьба с наукой после окончательной ее победы...». Во время немецкой оккупации в Воронеже С.П. Попову пришлось в 1943 г. пешком добираться в освобожденный Харьков. В это время он готовит к изданию свой самый фундаментальный труд «Минералогия Украины». Получив от ученика информацию о его чрезвычайных проблемах, которые бесспорно могли иметь неоднозначное продолжение через компетентные органы, В.И. Вернадский обращается с просьбой к вице-президенту АН УССР Б.И. Чернышову, чтобы Академия, в первую очередь, материально поддержала тяжелый труд над монографией автора. Такое же обращение было сделано и на имя президента АН УССР А.А. Богомольца. В нем Вернадский рекомендует издать монографию С.П. Попова «Минералогия Украины» на русском и украинском языках. Кроме того, Вернадский попросил о реальной поддержке Попова еще одного своего ученика — академика АН СССР А.Е. Ферсмана. Кроме того, он лично послал Попову собственные 2 000 рублей, а также помог получить теплые вещи. До сих пор остается неопубликованным целый ряд учебников для университетов по минералогии и геохимии, подготовленных С. П. Поповым.

⁵ Кульжинский Сергей Пантелеймонович (1880–1947), ученый-агроном, доктор сельскохозяйственных наук (1935). Окончил Киевский политехнический институт (сельскохозяйственное отделение) (1907), работал преподавателем в Нежинском сельскохозяйственном техническом училище и Нежинской женской гимназии. В 1908–1909 гг. был помощником губернского агронома Черниговского губернского земства, а в 1910 г. агрономом Уманского уездного земства Киевской губернии. В 1910–1911 гг. возглавил Роменское сельскохозяйственное опытное поле в Полтавской губернии. В этот же период активно участвовал в организации Носовской сельскохозяйственной опытной станции, а в июне 1911 г. стал ее первым директором и эту должность занимал 20 лет. На протяжении 1911–1915 гг. по совместительству работал директором сети сельскохозяйственных опытных учреждений Черниговского губернского земства, а также заведовал сетью черниговских опытов, связанных с удобрениями. С 1923 по 1930 г. член Всеукраинского бюро сельскохозяйственного опытного дела и член Совета Всеукраинского общества «Семеновод», с 1926 по 1930 г. член Носовского райисполкома и Нежинского окрисполкома. Активно участвовал в организации сельскохозяйственных кружков среди молодежи села. В 1922 г. Наркомзем УССР отправил С.П. Кульжинского за границу (Чехословакия, Германия и Польша) для ознакомления с постановкой сельскохозяйственного опытного дела, семеноводства и сельского хозяйства. В 1928 г. им был разработан и опубликован метод форсированного размножения селекционных сортов картофеля глазками. Умер в Кишиневе Молдавской ССР.

Научное наследие ученого составляет около 100 фундаментальных (в т.ч. выпуски «Трудов» Носовской сельскохозяйственной опытной станции) и свыше 200 научно-популярных статей, которые охватывают разные отрасли сельского хозяйства, в частности: земледелие, агрохимию, основы сельскохозяйственной научно-исследовательской работы, растениеводство и др. Среди выдающихся трудов ученого следует отметить: «Проект программы опытного поля», «Кукуруза в поле по данным опытов за 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Кормовая морковь по данным опытов 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Клевер и искусственные удобрения по данным опытов за 1914, 1915, 1916 и 1917 гг.», «Как можно без навоза получить высокие урожаи яровых», «Некоторые отличительные черты полеводства северной окраины черноземов Черниговщины», «Люцерна на Черниговщине», «Как быстро размножить новые сорта картофеля», «Кормові рослини на Україні», «Яривика», «Конюшина», «Бобовые культуры», «Зернобобовые культуры» и др. Он стал

инициатором основания четырех научно-исследовательских станций при Кишиневском сельскохозяйственном институте (1944–1947). Кроме научной деятельности на Херсонской сельскохозяйственной опытной станции (1904–1907), Роменском опытном поле (1910–1911), Носовский сельскохозяйственной опытной станции (1911–1930), Долгопрудном опытном поле (1930–1933), во Всесоюзном институте удобрений, агротехники и агропочвоведения (1933–1941; 1943–1944), на Кузнецкий опытной станции (1941–1942), в Сибирском научно-исследовательском институте зернового хозяйства (1942–1943), Сергей Пантелеймонович занимался еще и педагогической работой. Он преподавал в Нежинском сельскохозяйственном техническом училище, Мичуринском и Кишиневском сельскохозяйственных институтах. Среди его учеников академик Ф.П. Саваренская, член-корреспондент П.О. Дмитренко, доктора сельскохозяйственных наук и профессора А.П. Редькин, Ф.П. Германов, С.И. Лебедев, И.И. Костров и много кандидатов сельскохозяйственных наук. В 1922 г. С.П. Кульжинский был удостоен звания Героя Социалистического Труда.

⁶ Шульгин Василий Витальевич (1878–1976), русский политический и общественный деятель, публицист. Родился в семье историка В.Я. Шульгина (1822–1878). Отец умер, когда мальчику не было и года. Воспитывал его отчим, известный ученый-экономист профессор Д.И. Пихно, а крестным отцом был не менее известный профессор Киевского университета, а впоследствии министр финансов царской России М.Х. Бунге. Закончил юридический факультет Киевского университета (1900), продолжил учебу на механическом отделении КПИ. Негативные взгляды относительно революционных идей сформировались в годы студенчества, как, кстати, и антисемитизм. Знал несколько языков, играл на трех музыкальных инструментах. Прошел годовую срочную службу в армии и в 1902 г. был освобожден в запас в звании прапорщика. После этого занимается сельским хозяйством на Волыни. В 1905 г. добровольцем идет на русско-японскую войну, однако не успел добраться до фронта и дослуживал в Киеве, где в октябре 1905 г. принял участие в усмирении еврейских погромов. Отчим принял его в газету «Киевлянин» журналистом. С сентября 1913 г. Шульгин ее главный редактор. В это же время вступает в Союз русского народа, а затем в Русский народный союз имени Михаила Архангела. Избирается депутатом II, III и IV Государственных Дум России, поддержал правительство П.А. Столыпина как в реформах, так и подавлении революционного движения. С началом Первой мировой войны идет добровольцем на фронт. Весной 1915 г. получил тяжелое ранение и перешел на работу в тылу. Был членом Особого совещания по обороне. С восхищением встретил Февральскую революцию 1917 г. 27 февраля 1917 г. вошел во Временный комитет Государственной Думы. 2 марта 1917 г. от его имени вместе с А.И. Гучковым принял манифест об отречении от трона Николая II. Разочаровавшись во Временном правительстве, 6 июля 1917 г. возвращается в Киев, где формирует внепартийный блок русских избирателей для избрания в городскую думу. Блок шел на выборы под лозунгом сохранения тесных связей между Малой и Большой Россией и получил с 14 % третье место. Он также организует акцию протеста «против насильственной украинизации Юга России», к которой присоединились 15 тыс. киевлян, отдельные вузы, учреждения, военные части. 30 сентября 1917 г. его арестовывают как «корниловца», а 2 октября 1917 г. освобождают. 14 сентября 1917 г., выступая на Совещании общественных деятелей и Государственном совещании в Москве, резко выступил против автономии Украины. В ноябре 1917 г. прибыл в Новочеркасск, в армию генерала М.В. Алексеева. Не получив от него возможность выпускать газету «Киевлянин», возвращается в Киев, где пробует пройти в состав Центральной Рады, но проигрывает на выборах. Захват власти в Украине Центральной Радой назвал «украинской оккупацией». С пророссийскими лозунгами приходит в Украинское Учредительное собрание. После

захвата власти в Киеве в январе 1918 г. советским отрядом М.А. Муравьева был арестован, но перед отступлением большевиков освобожден. Когда в феврале 1918 г. в Киев вошли немецкие войска в знак протеста против оккупации, — закрывает свою газету «Киевлянин». Тогда же с целью пропаганды идеи неразрывной связи Большой и Малой России и борьбы с идеалом украинского сепаратизма начинает выдавать ежемесячник «Малая Русь». В своей программной статье к нему он отмечал: «[украинцы]... объявили себя «суверенным государством», и этой пустозвонной фразой лишили наш народ огромного земельного запаса на востоке, который был в его распоряжении...». С августа 1918 г. находится в рядах Добровольческой армии. Иницирует создание Особого совещания при Главнокомандующем. Вошел в его состав в качестве «министра без портфеля». До января 1919 г. выдает газету «Россия», а затем «Великая Россия», потом возглавляет Комиссию по национальным делам при Особом совещании с августа 1919 г. в Киеве и снова издает газету «Киевлянин». С декабря 1919 г. занимается организацией добровольных формирований для защиты Одессы от большевиков. После потери братьев, двух сыновей и оставив жену в городе эмигрирует сначала в Румынию, потом в Болгарию. Оттуда переезжает в Чехословакию, где проживает до осени 1922 г., а затем в Берлин и Париж. С октября 1924 г. обустроивается в Королевстве сербов, хорватов и словаков, а в начале 1930 г. — в Югославии. В 1937 г. окончательно отказывается от политической деятельности. После того, как советские войска заняли Югославию, в декабре 1944 г. его арестовывают и через Венгрию вывозят в Москву, и 12 июня 1947 г. он за «антисоветскую деятельность» получает 25 лет заключения. В 1956 г. его амнистировали и под конвоем отправили в г. Гороховец Владимирской области, в Дом инвалидов. Впоследствии Шульгина перевели на тех же условиях во Владимир, где он жил под надзором КГБ. Много пишет и путешествует. В следующем году печатает стотысячным тиражом свою книгу «Письма к русским эмигрантам», в которой утверждает, что все, что делают советские коммунисты во второй половине XX ст., не только бесполезно, но и необходимо для россиян и спасения человечества. За это присутствовал на XXII съезде КПСС. После отставки Н.С. Хрущева на заседании ЦК КПСС было признано ошибочным решение использовать Шульгина в публичной жизни страны.

Для Шульгина «украинский вопрос» был важнейшим среди других национальных проблем. В нем он видел себя продолжателем дела отца и отчима, которые проводили его в 60–80-х годах XIX в. Он считал, что краеугольным камнем национального самоопределения для народа, который проживает на юге России, будет вопрос самоопределения. Шульгин принципиально не использовал слово «Украина», называя край «Малороссией», а его население «малороссами». В случае, когда применял слово «украинцы» и производные от него, то обязательно вставлял их в кавычки. Так же Шульгин относился к вопросу украинского языка, рассматривая его как «галицкий диалект», неприемлемый для населения юга России. «Местный диалект» он называл «малорусским» и считал его одним из диалектов «великорусского наречия». Шульгин неоднократно высказывался о том, что отдельной украинской нации не существует и Малороссия — естественная и неотъемлемая часть России, отделение от которой станет шагом назад в культурном плане. Для Шульгина малороссы одна из ветвей русского народа, а украинцы — политическая секта, которая мечтает расколоть его единство, а основным желанием имеет ненависть к остальному русскому народу. Именно об этих представлениях об украинцах не только самого В.В. Шульгина, но, в первую очередь, его отца — В.Я. Шульгина, и пишет В.И. Вернадский.

⁷ Лучицкий Владимир Иванович (1877–1949), петрограф, стратиграф, гидрогеолог. Приват-доцент Киевского университета и профессор Высших женских курсов в Киеве (1904–1907), профессор кафедры минералогии Варшавского политехнического института

(1908), кафедры минералогии и петрографии Киевского университета (1912). Один из организаторов Украинского геологического комитета, который возглавляет в течение 1917–1923 гг. При УАН с 1919 г. возглавлял секцию подземных богатств и гидрологическую секцию. В течение 1919–1921 гг. вместе с В.И. Вернадским преподает в Таврическом университете в качестве профессора кафедры минералогии. В 1921–1923, 1945–1949 гг. профессор Киевского университета, профессор, а затем заведующий кафедрой петрографии Московской горной академии (1923–1930), Московского геологоразведочного института (1930–1941). Во время Второй мировой войны в эвакуации работает по специальности на Урале. С 1945 г. сначала заведующий отделом, а в течение 1947–1949 гг. директор Института геологических наук АН УССР. Академик АН УССР с 12.02.1945 г. по направлению «петрография». Подробнее о В.И. Лучицком см. биографическую справку в комментариях к его переписке с В.И. Вернадским в этой книге.

О желании видеть В.И. Лучицкого академиком АН УССР В.И. Вернадский, по крайней мере, дважды пишет в письмах к Н.Г. Холодному — от 20 сентября и 14 ноября 1944 г. Цель обращений, в первую очередь, получить как можно больше поддержки от членов Академии, которыми были Н.Г. Холодный и А.Н. Соколовский, при голосовании в отделении. Полный текст записки-представления на В.И. Лучицкого к числу членов Академии наук см.: Т. 1, кн. 2. — С. 265.